

POSITION PAPER t.b.v. rondetafelgesprek Tweede Kamercie. SZW n.a.v. rapport Algemene Rekenkamer 'Ouderdomsregelingen ontleed'

"Tussen de 34.000 tot 51.000 huishoudens onder het bestaansminimum krijgen geen aanvulling op AOW"

Het NOOM herkent zich in de [bevindingen, conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer](#) in het rapport 'Ouderdomsregelingen ontleed' (nov. 2019). Een deel van de ouderen die onder het bestaansminimum leven omdat ze de aanvulling op de AOW (de zgn. Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen, ofwel AIO) mislopen, betreft van oorsprong Nederlandse ouderen. Daarnaast gaat het hier echter ook om een grote groep migrantenouderen.

Armoede migrantenouderen Eerder zette het NOOM de cijfers met betrekking tot de armoede onder oudere migranten op een rij: 40% van hen leeft langdurig en structureel onder het bestaansminimum (zie de [NOOM Factsheet Armoede onder migranten-55-plussers](#)). Onder ouderen die geen migratieachtergrond hebben is dit percentage 2,5% (*SEO-rapport nr. 2017-09, gebaseerd op cijfers van het CBS*). De grotere armoede onder oudere migranten is o.a. het gevolg van:

- een vaker hebben van een **onvolledige AOW-opbouw**, samen met geen of een heel laag aanvullend pensioen,
- het vaker hebben van een **jongere partner zonder inkomen**,
- het **niet of minder vaak aanvragen van inkomensvoorzieningen** zoals huur- en/of zorgtoeslag en AIO,
- het vanwege de **kostendelersnorm** gekort worden op de AIO.

Oorzaken geen gebruik AIO Uit de vele door het NOOM georganiseerde bijeenkomsten en contacten met oudere migranten blijkt een belangrijke oorzaak voor het onbenut laten van inkomensvoorzieningen zoals de AIO, **de geringe kennis van het zeer complexe Nederlandse sociale zekerheidsstelsel en de afhankelijkheid van derden om deze aan te vragen**.

Een tweede oorzaak zijn de **voorwaarden van voorzieningen als de AIO, die onvoldoende rekening houden met de situatie van de ouderen waarvoor de regeling juist is bedoeld**, zoals de angst om fouten te maken met als gevolg ontvangen geld moeten terugbetalen maar ook (hoge) boetes opgelegd krijgen; niet levenslang tot de bijstand veroordeeld willen zijn; dat het samenwonen met een familielid (bijv. omdat men zorg nodig heeft) leidt tot een korting van de AIO ten gevolge van de kostendelersnorm, ook wel mantelzorgboete genoemd.

Gevolgen van langdurig leven in armoede Oudere migranten vormen een groot deel van de 34.000 tot 51.000 huishoudens die recht op de AIO hebben maar deze niet aanvragen. Hierdoor komen zij gemiddeld bijna € 250,- per maand tekort (*Armoede in kaart, SCP 2019*). In de praktijk betekent dit dat zij niet elke dag warm of gezond kunnen eten, dat zij niet naar de tandarts of specialist gaan en/of hun medicijnen afhalen; dat zij niet meer buiten de deur komen omdat ze het OV niet kunnen betalen, laat staan lidmaatschap van organisaties. Met als gevolg eenzaamheid en depressies. Meerdere onderzoeken (waaronder '[Gezondheid van oudere migranten in de vier grote steden](#)', GGD Amsterdam, 2015) laten zien dat deze gevoelens vaker bij migrantenouderen voorkomen dan onder hun Nederlandse leeftijdsgenoten zonder een migratieachtergrond.

Aanbevelingen Dat zoveel ouderen niet de inkomensondersteuning krijgen waar ze recht op hebben, komt onder meer door beperkte informatie-uitwisseling tussen overheidsdiensten, stelt de Rekenkamer. Zo kan de Sociale Verzekeringsbank, die verantwoordelijk is voor de AIO-uitkering, vanwege privacyregels de inkomens- en vermogensgegevens waarover de Belastingdienst beschikt, niet inzien. De Algemene Rekenkamer adviseert de minister van Sociale Zaken om te kijken of dat toch mogelijk kan worden gemaakt. Ook het NOOM is hier een voorstander van. Steeds vaker zien we dat instanties hun **bestanden aan elkaar koppelen** om armoede en schulden effectief aan te kunnen pakken. Zoals bijvoorbeeld in de aanpak van de schuldenproblematiek, waaraan steeds meer gemeenten, woningcorporaties en banken hun medewerking verlenen. Dit gebeurt vanwege het besef dat het niet of (te) laat de helpende hand bieden uiteindelijk leidt tot grotere problemen bij betrokkenen alsook tot hogere maatschappelijke kosten. Na de koppeling van bestanden, zou **automatische toekenning van inkomensvoorzieningen als huur- en zorgtoeslag en de AIO**, uiteraard na toetsing van de voorwaarden, een volgende stap moeten zijn. De huidige (complexe) aanvraag- en toekenningsprocedures van toeslagen en regelingen met verrekeningen achteraf, vormen een te hoge drempel voor juist de groepen die deze voorzieningen het hardst nodig hebben.

Het doen van **nader onderzoek** naar de redenen waarom mensen geen gebruikmaken van de AIO is een van de andere aanbevelingen van de Rekenkamer. Uit de signalen die wij als NOOM ontvangen, o.a. uit de honderden voorlichtingsbijeenkomsten in de periode vanaf 2015 georganiseerd en waarbij meer dan 20.000 ouderen zijn bereikt, luidt onze **conclusie dat niet de onbekendheid met de AIO of de bureaucratische procedures, maar de voorwaarden van de AIO, de grootste belemmering vormen**. Zolang de voorwaarden die de ouderen als meest beknellend ervaren niet veranderen, zal een groot deel van hen alsnog 'kiezen' voor een bestaan onder het minimum. Gezien de negatieve gevolgen hiervan voor de ouderen zelf, alsook voor de samenleving als geheel, bepleit het NOOM:

1. *niet of beperkt meetellen van inkomen en/of vermogen (zie voorbeeld IOAW-, IOW- en IOAZ-regelingen voor oudere langdurig werklozen);*
2. *het afschaffen van de kostendelersnorm;*
3. *het verlengen van het maximaal toegestane verblijf in buitenland tot een half jaar (zoals eerder het geval was).*

Bovenstaande aanbevelingen zijn eerder door het NOOM naar voren gebracht, in contacten met Tweede Kamerleden, alsook op 3 juni jl. tijdens het Rondetafelgesprek 'Arme ouderen' van deze commissie. Tijdens dat gesprek en nu ook weer bepleit(t)en we daarnaast de volgende maatregelen om de schrijnende armoede onder migranten-ouderen te verminderen:

4. *erkenning (dan wel reparatie) van de door Surinaamse ouderen opgebouwde AOW-jaren voordat zij naar Nederland kwamen, zodat zij geen beroep meer hoeven te doen op de AIO en velen van hen hierdoor ook van hun aanvullend pensioen kunnen genieten;*
5. *jongere partnertoeslag: recht op 70% (i.p.v. 50%) AOW voor de gepensioneerde met een jongere partner zonder inkomsten (conform de norm voor alleenstaande AOW-ers);*
6. *vergoeding van verplichte eigen risico's en eigen bijdrages voor de laagste inkomensgroepen.*

In zijn [brief aan de Tweede Kamer](#) d.d. 16 augustus 2019 in reactie op de vragen van 50PLUS Kamerlid Van Brenk n.a.v. dit Rondetafelgesprek, **stelt minister Koolmees dat hij het beeld dat uit de door het NOOM gepresenteerde cijfers naar voren komt sociaal niet aanvaardbaar vindt en het zorgelijk te vinden dat een groep ouderen financieel zo kwetsbaar is**. De minister stelt bereid te zijn actief en gericht te bevorderen dat ouderen met een migratie-achtergrond meer gebruik gaan maken van beschikbare regelingen om het inkomen te ondersteunen. Daarbij verwijst hij zowel naar SVB, G4 en NOOM (zie de antwoorden van de minister op de vragen 25 t/m 28).

Het NOOM ziet de erkenning van de problematiek door de minister als een belangrijke eerste stap en verzoekt met klem de Tweede Kamerleden alles in het werk te zetten om hier gevolg aan te geven, gezien de urgentie die de schrikbarende armoede onder migrantenouderen vereist. Deze urgentie heeft betrekking op zowel de huidige AOW-gerechtigden, alsook de volgende generatie, de huidige 55-plussers. Zo signaleert het CBS (*Welvaart in Nederland, 2019*) dat juist onder 55- tot 65-jarigen er sprake is van een toename van langdurige armoede: terwijl de armoede in Nederland gelijk blijft, stijgt langdurige armoede vooral onder 55-plussers. Dit is de groep die werkloos of arbeidsongeschikt raakt en waarbij het niet meer lukt om een betaalde baan te vinden. Ook in deze groep zijn mensen met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd. **Daarnaast is urgentie geboden gezien de verdubbeling van het aantal migranten-55-plussers van 325.000 nu naar 625.000 in 2035.**

Tot slot wijzen we als NOOM nogmaals op de **noodzaak de toegankelijkheid van de regelingen en de informatie hierover te vergroten door meer voorlichting en begeleiding in - letterlijk en figuurlijk – de eigen taal, bij voorkeur met inzet van ervaringsdeskundigen en goed op- en begeleide vrijwilligers uit de migrantengemeenschappen zelf**. Zij vormen een onmisbare schakel om de oudere migranten te bereiken en ondersteunen. Hiertoe is het van belang dat de netwerken van migrantenouderen worden versterkt door meer facilitering, waardering en vergoeding van de door hen geleverde inspanningen. De samenwerking tussen het NOOM en de SVB is een goed voorbeeld hiervan, die navolging verdient van andere instanties en niet in de laatste plaats de landelijke overheid en gemeenten.

De brede kamersteun voor de **motie Kerstens** (nr. 35300XVI-71) d.d. 31 oktober 2019 **over de rol van NOOM bij zorg en ondersteuning aan thuiswonende ouderen met een migrantenachtergrond** vormt hiertoe een goede aanzet. Het stimuleren - en ook in financiële zin meer waarderen - van vrijwilligerswerk is een investering die zichzelf in meerdere opzichten zal terugverdienen: meer (oudere) migrantenvrijwilligers kunnen zelf zinvol maatschappelijk actief bezig zijn én tegelijk anderen bij de samenleving betrekken, hiermee hun eigen isolement en dat van anderen doorbrekend. Met alle gunstige gevolgen van dien en geheel in lijn met de ambities van het Pact voor de Ouderenzorg.